

CRNA GORA
Zavod za školstvo

PREDMETNI PROGRAMI
ZA PRVI CIKLUS OSNOVNE ŠKOLE

PRIRODA I DRUŠTVO
I, II i III razred osnovne škole

Priroda i društvo za I, II i III razred osnovne škole

SADRŽAJ

PRIRODA I DRUŠTVO	3
1. NAZIV NASTAVNOGA PREDMETA	3
2. ODREĐENJE PREDMETNOGA PROGRAMA.....	3
3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOGA PROGRAMA	4
5. DIDAKTIČKE PREPORUKE	21
6. KORELACIJA MEĐU PREDMETIMA	22
7. STANDARDI ZNANJA NA KRAJU CIKLUSA	22
8. NAČINI PROVJERAVANJA ZNANJA I OCJENJIVANJA UČENIKA/UČENICA.....	23
9. RESURSI ZA REALIZACIJU	24
10. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVIKA/NASTAVNICA I STRUČNIH SARADNIKA/SARADNICA	24

Predmetni program

PRIRODA I DRUŠTVO

I, II i III razred osnovne škole

1. NAZIV NASTAVNOGA PREDMETA

PRIRODA I DRUŠTVO

NAZIV PREDMETNOGA PROGRAMA

PRIRODA I DRUŠTVO (I, II i III razred osnovne škole)

2. ODREĐENJE PREDMETNOGA PROGRAMA

a) Položaj, priroda i namjena predmetnoga programa

Predmet Priroda i društvo zasnovan je na senzitivnom iskustvu prirode i društvenoj sredini. Predstavlja nastavak i usmjeravanje spontanoga dječijeg istraživanja i otkrivanja međuzavisnosti pojava i procesa u prirodnom i društvenom okruženju. Ta saznanja se u nastavi proširuju i produbljuju.

Predmet je istovremeno i izvor informacija za upoznavanje načina kako što više saznati, a znanja povezati i upotrijebiti. Zato je poznavanje prirode i društva jedan od osnovnih nosilaca sazajnoga razvoja u prvome ciklusu osnovne škole.

Predmet udružuje i sadržaje raznih naučnih područja, kako prirodnih i tehničkih (hemija, fizika, biologija, informatika, tehnika i tehnologija), tako i društvenih (istorija, geografija...).

Sadržaji predmeta zasnovani su na osnovnim pojmovima, koji omogućavaju nadgradnju u predmet Priroda i predmet Društvo u drugome ciklusu, a kasnije u trećem ciklusu u prirodne i društvene predmete.

S obzirom na raznolikost sadržaja i nastavnih metoda, omogućava se korelacija s Matematikom, Crnogorskim – srpskim, bosanskim i hrvatskim jezikom i književnošću, Muzičkom i Likovnom kulturom i Fizičkim vaspitanjem.

Napomena: Međupredmetne oblasti/teme su obavezne u svim nastavnim predmetima i svi nastavnici su obavezni da ih ostvaruju.

Međupredmetne oblasti/teme su sadržaji koji omogućavaju da se u opšteobrazovni kurikulum uključe određeni ciljevi i sadržaji obrazovanja koji nijesu dio formalnih disciplina ili pojedinih predmeta, ili koji su po strukturi interdisciplinarni. Ovi sadržaji doprinose integrativnom pristupu opšteg obrazovanja i u većoj mjeri povezuju sadržaje pojedinih predmeta.

b) Broj časova po godinama obrazovanja i oblici nastave

Predmetni program Prirode i društva u prvome ciklusu zastupljen je s ukupno 306 časova nastave; 102 časa godišnje, 3 časa nedjeljno.

U svakome razredu, od ukupnih 36 sedmica, 2 sedmice su predviđene za izlete, ekskurzije, dane kulture i sl., a 4 sedmice programskim sadržajem treba da popune škola i lokalna zajednica, tj. 36 časova u ciklusu (12 časova po razredu).

Razred	Oblici nastave	
	T	V
1.	70	20
2.	67	23
3.	65	25
Ukupno	202	68

S obzirom na prirodu predmeta, njegov sadržaj i način izvođenja nastave, koji se pretežno zasniva na vježbama, posmatranju i zaključivanju, to se u ovoj oblasti ne može precizno odrediti odnos teorijske nastave i vježbanja.

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOGA PROGRAMA

Cilj predmeta je organizovanje nastave koja će učeniku/učenici omogućiti da razumije različite ljude i kulture, pruža otvorenost za uvažavanje tuđih ideja, smisao za razumijevanje događaja u prirodi i društvenom okruženju i izgrađuje teren za ekološki odnos prema sredini.

Posebno treba da se razvija ošjećaj za događaje u prirodnome i društvenome okruženju, kao i svijest o važnosti čovjekova razumnog djelovanja – i u međusobnim i u društvenim odnosima. Treba razvijati toleranciju prema drugima i drugačijem te uvažavanje principa jednakosti među polovima.

Jedan od važnih opštih ciljeva predmeta je očuvanje prirodne okoline i suživota s prirodom. Takođe, u prvome ciklusu nastave prirode i društva ostvaruju se opšti ciljevi:

- a) *socijalni* (komunikacija, odnos učenik/učenica – nastavnik/nastavnica)
- b) *motivacijski* (radoznalost, istraživanje)
- c) *razvijanje radnih navika* (kako učiti)
- d) *moralno-etički* (norme u ponašanju, rješavanje etičkih suprotnosti)
- e) *kreativnost* (eksperimentisanje)
- f) *fizičko-motorični ciljevi*
- g) *emotivni ciljevi* (pozitivan odnos prema sebi i prirodi).

Pored već navedenih, ciljevi predmeta su i ovi:

- poznavanje sebe i drugoga, odnosi među ljudima, razvijanje tolerancije među rodovima
- kompleksnost odnosa među ljudima (ljubav, poštovanje, saradnja, konflikti)
- razvijanje tolerancije prema drugačijima i uvažavanje principa rodne ravnopravnosti
- razvijanje odnosa uvažavanja i poštovanja prema prirodnome, kulturnome i društvenome okruženju
- upoznavanje s državnim simbolima i razvijanje pozitivnoga odnosa prema državi i njenim simbolima
- sticanje saznanja o životu ljudi kroz razne periode i upoznavanje lokalne prošlosti
- otkrivanje i upoznavanje žive i nežive prirode, razvijanje odgovornoga odnosa prema prirodi
- upoznavanje sa značajem zdravlja i načinima njegova očuvanja
- sticanje sposobnosti pravilnoga i sigurnoga ponašanja u saobraćaju
- razvijanje sposobnosti za orijentaciju u prostoru i vremenu.

4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOGA PROGRAMA

I Razred

Tema: Ko sam

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da uoči sličnosti i razlike među ljudima - zna pravilan način predstavljanja - zna značaj pravila ponašanja (od pravila igre do pravila u porodici i školi) - umije da uočava da treba uvažavati interes i potrebe drugih. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kazuju svoje ime i prezime – pravilan način predstavljanja - razgovaraju o uočenim razlikama (visina, boja kose, boja očiju itd.) i sličnostima među ljudima - razgovaraju o pravilima igre, pravilima u porodici i školi - izvode igre uz poštovanje pravila i igre uloga. <p>Čitanje prigodnih tekstova.</p>	<p>Čovjek, pojedinac kao jedinstveno živo biće. Pravila društvenoga života (u porodici, školi, u kulturnome okruženju).</p>	<p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: govorne vježbe</p> <p>Matematika: snalaženje u okolini, upoređivanje po visini i boji</p> <p>Likovna kultura: crtanje (dečije figure)</p> <p>Fizičko vaspitanje: pravila igre</p> <p>Muzička kultura: ritmičko izgovaranje – brojalice</p>

5. Didaktičke preporuke

Pod rukovodstvom nastavnika/nastavnice izvodi se situacijska igra uloga (npr. predstavljanje), a cilj kome treba težiti je razvijanje tolerancije prema drugačijem.

Tema: Moja porodica i ja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna ko čini njegovu/njenuporicu - uočava da treba uvažavati interese i potrebe članova porodice - umije da razlikuje kuću od stana, upoznaje pojedinosti vezane za izgled svoje kuće, zgrade - zna da imenuje prostorije u kući, stanu i prepoznaje njihovu namjenu - zna značaj održavanja higijene kuće/stana. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o pravima dece u kući (pravo zaštite, brige, sigurnosti, pravo na igru) - razgovaraju o dužnostima koje imaju u kući - razgovaraju o tome što se dešava ako ne ispunimo dato obećanje - razgovaraju o svojim oštećanjima (vezano za prava i dužnosti) - razgovaraju i dogovaraju se o tome što, kad i kako će članovi porodice zajedno raditi - razgovaraju o različitim mišljenjima - crtaju spoljašnji izgled kuće ili zgrade - razgovaraju o načinima održavanja higijene u stanu (razgovor voditi u pravcu rodne jednakosti) - razgovaraju o mogućim opasnostima u kući/stanu (požar, poplava) i kome bi se obratili za pomoć (telefoni 122, 123, 124 ili komšije). 	<p>Prava i dužnosti deteta. Sporazumijevanje, sporazum i nesporazum među ljudima.</p> <p>Moja kuća/stan.</p>	<p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: govorne vježbe, čitanje teksta</p> <p>Likovna kultura: crtanje (članova porodice)</p> <p>Likovna kultura: oblikovanje prostora (crtanje kuće ili zgrade)</p> <p>Matematika: prirodni brojevi do 20</p>

5. Didaktičke preporuke

Poseban akcenat treba biti na saznanju da se u porodici poštuju dogovorena pravila (zajedničko održavanje higijene, poštovanje dogovora...).

Razgovor o porodici vodimo uz fotografije, filmove, čitanje tekstova, igranje uloga itd.

Važne telefonske brojeve valja pamtiiti prema pojedinačnim ciframa, ne kao trocifreni broj, dakle po formi „jedan dva dva“, „jedan dva tri“, „jedan dva četiri“.

Tema: Ja i moja škola

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none">- zna ime škole koju pohađa- zna osnovne prostorije u školi i njihovu namjenu- zna školsko dvorište- razvija doživljaj sebe kao dio razreda- zna da se sporazumijeva i umije da uvažava potrebe i interese drugih članova odjeljenja- zna osnovna školska pravila- zna i primjenjuje pravila ponašanja u učionici- zna imena i prezimena svojih nastavnika/nastavnica i vaspitača/vaspitačica- razvija radne navike i navike urednoga održavanja školskoga prostora.	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none">- crtaju spoljašnji izgled školske zgrade- obilaze osnovne prostorije u školi i razgovaraju o namjeni istih (akcenat je na učionici i kupatilu)- obilaze školsko dvorište- razgovaraju o svojim obavezama u odjeljenjskom kolektivu- igraju kolektivne igre- obilazeći školu, uočavaju da se na ulazu u nju nalazi zastava Crne Gore – razgovaraju o tome sređuju nastavne listiće, udžbenike, nastavna sredstva, radni sto, učionicu, uz pomoć nastavnika/nastavnice.	Moja škola, nastavnici/nastavnice i školska pravila Učionica, urednost, poštovanje pravila i dogovora....	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: govorne vježbe Likovna kultura: oblikovanje prostora; estetsko uređenje prostora (crtanje učionice)

Didaktičke preporuke

Učenici/učenice treba da znaju namjenu prostorija koje koriste, a ostale prostorije namijenjene nastavnom i vannastavnom osoblju mogu da imenuju, bez ulaženja u njihovu namjenu.

Tema: Slavimo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none">- zna da su neki dani u godini posebno važni, jer su im ljudi dali poseban značaj.	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none">- razgovaraju o danima koji su za njih posebno važni (rođendan, polazak u školu, porodična slavlja)- razgovaraju o načinima proslavljanja raznih praznika- kolektivno i individualno izrađuju prigodne radove za Dan škole- razgovaraju o pravilima ponašanja tokom proslave Dana škole, načinu iskazivanja poštovanja tokom intoniranja državne himne i himne škole- prisustvuju proslavi Dana škole i primjenjuju naučeno o pravilima ponašanja.	Praznici.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: govorne vježbe, čitanje prigodnih tekstova Muzička kultura: slušanje i pjevanje odabranih pjesama, muzička raspoloženja Likovna kultura: vajarstvo, slikanje, crtanje (slikanje, modelovanje raznih ukrasa)

5. Didaktičke preporuke

Akcentat treba biti na onome što je deci najbliže i najrazumljivije, a to su konkretne aktivnosti ljudi i dešavanja u prazničnim danima, npr. ljudi imaju slobodne dane da bi se porodica mogla okupiti i s prijateljima proslaviti praznik. Tako se navodi slobodan dan za đake, čime se omogućava zajedničko obilježavanje Dana škole, učestvovanje u školskoj priredbi i sl. O praznicima govorimo prigodno, uoči ili u toku praznika i povezujemo ih s ličnim iskustvom učenika/učenica u okviru njihove porodice. Prema svim navedenim praznicima treba izraziti poštovanje i uvažavanje. Ne treba insistirati na razumijevanju značaja i simbolike određenoga praznika.

Tema: **Bilo je nekad**

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da razlikuje prošlost i sadašnjost u svom životu - zna i upotrebljava osnovne izraze za određivanje vremena (<i>prije, poslije, juče, danas, sutra, sedmica, dani u sedmici</i>). 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o svojoj prošlosti - izvode aktivnosti s albumima, igračkama, spomenarima, slikovnicama iz svojega ranog djetinjstva - rade kolektivni pregled urađenih aktivnosti u jednoj sedmici. 	<p>Moja prošlost: događaji iz moga života.</p>	<p>Fizičko vaspitanje: kolektivna igra „dan, sedmica“</p>

5. Didaktičke preporuke

Kad aktivnosti zahtijevaju da učenik/učenica govori o sebi, treba poštovati njegovu/njenu privatnost. Važni događaji iz njegove/njene prošlosti mogu biti: kad se rodio/rodila, kad mu/joj je izrastao prvi zub, kad je prohodao/prohodala, kad je pošao/pošla u vrtić, dobio/dobila brata ili sestru..., znanja koja je stekao/stekla. Akcentat je na prepoznavanju ciklusnih promjena, a ne na saznanju imena dana u sedmici. Učenici/učenice treba da učestvuju u planiranju školskih aktivnosti.

Tema: **Moja okolina**

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da uporedi bića i okruženja u kojima žive - zna da je i on/ona živo biće - zna da razlikuje živo i neživo u prirodi 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - crtaju ljudske figure i razgovaraju o spoljašnjim djelovima tijela - crtaju različita bića i razgovaraju o tome - crtaju životinje (odrasle i mladunce) - posmatraju biljke i životinje u u okolini škole i kuće 	<p>Bliža okolina i bića u njoj. Živa i neživa priroda.</p>	<p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: opisivanje</p> <p>Matematika: skupovi, oblik, upoređivanje</p> <p>Likovna kultura: crtanje i oblikovanje</p>
<ul style="list-style-type: none"> - umije da prepozna kako on/ona i drugi ljudi utiču na prirodu i kako mogu aktivno doprinijeti očuvanju prirodne sredine i uređenju prostora u kome žive 	<ul style="list-style-type: none"> - posmatraju svoju neposrednu okolinu i predlažu kako lično mogu doprinijeti njezinu očuvanju (početi od svojih dužnosti u održavanju higijene svoga stambenoga prostora) 	<p>Očuvanje sredine (ekološko vaspitanje), čovjek mijenja okolinu.</p>	

<ul style="list-style-type: none"> - zna da imenuje bića iz okruženja u kojem živi - zna da imenuje godišnja doba - zna tekuće godišnje doba na osnovu promjena u prirodi - razvija sposobnost posmatranja i praćenja promjena u prirodi u skladu s godišnjim dobom - zna da uoči uticaj vremena na aktivnosti bića - umije da povezuje vrijeme i odgovarajuću aktivnost - razvija sposobnost orijentacije u prostoru (<i>lijevo, desno, gore, dolje, ispred, iza...</i>). 	<ul style="list-style-type: none"> - posmatraju aktivnosti ljudi i životinja u različitim vremenskim prilikama (vjetrovito, kišovito, oblačno). 	<p>Vremenske prilike i uticaj na život živih bića.</p> <p>Izgled biljaka i životinja u godišnjim dobima; čovjekove djelatnosti u vezi s određenim vremenskim periodima.</p> <p>Okolina škole dokle nam doseže pogled.</p>	<p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: govorne vježbe na osnovu posmatranoga filma Likovna kultura: crtanje i vajarstvo (modelovanje)</p>
---	--	---	--

5. Didaktičke preporuke

Akcentat je na neposrednom upoređivanju bića iz okoline škole, ali težimo da učenik/učenica do kraja ciklusa upozna travnjak, vrt, voćnjak, vinograd, šumu, park, stajaću i tekuću vodu, more, seosko domaćinstvo. Redosljed, količina i kvalitet saznanja specifičan je za svaku školu i zavisi od njezina geografskog položaja i okruženja. Pri posmatranju bića učenike/učenice usmjeravamo na spoljnje karakteristike, koje mogu sami/same uočiti, bez teorijskih objašnjenja.

Sadržaje o promjenama u prirodi treba obrađivati u skladu s godišnjim dobima.

Saznanja o uticaju čovjeka na prirodu treba svesti na to da đeca sama uoče da se u njihovoj okolini nešto gradi i mijenja bez detaljisanja.

Tema: Zdravlje i ja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije važnost pravilne ishrane za zdrav rast i razvoj - umije da prepozna voće i porče iz svoje okoline i shvata važnost njihova korišćenja u svakodnevnoj ishrani - umije da uočava i shvata važnost fizičke vježbe, odmora i boravka u prirodi za očuvanje zdravlja - umije da uočava važnost redovne njege tijela - umije da uočava i prepoznaje značaj vode u očuvanju i zaštiti zdravlja - umije da uočava značaj održavanja higijene kuće ili stana. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o dnevnim obrocima i hrani koju jedu - razgovaraju o potrebi za raznovrsnom ishranom - rade fizičke vježbe i razgovaraju o njihovom značaju - demonstriraju preventivno ponašanje pri jelu - razgovaraju o načinima provođenja slobodnoga vremena i aktivnostima koje u okviru njega sprovode - razgovaraju o tome kako oni/one mogu pomoći u očuvanju i štednji vode. 	<p>Značaj fizičke aktivnosti; briga za zdravlje i ishrana.</p> <p>Hrana kao osnovni uslov za život živih bića.</p>	<p>Fizičko vaspitanje: vježbe oblikovanja</p> <p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: čitanje tekstova</p>

5. Didaktičke preporuke

Ova tema je prisutna u sva tri razreda prvoga ciklusa. Osnovni cilj u realizaciji je promovisanje zdravoga načina života bez teoretisanja i pukoga usvajanja gotovih činjenica. Uspješnom korelacijom s drugim nastavnim temama i adekvatnim sadržajima iz drugih nastavnih predmeta, a posebno animiranjem učenika/učenica za sportske sekcije i sl., treba stvarati svijest o tome da je redovna briga o sopstvenome zdravlju permanentna i prisutna u svim aktivnostima djeteta.

U tom smislu jak motivacioni faktor jeste upoznavanje i primjeren razgovor s raznim sportistima, medicinskim i ekološkim radnicima i sl.

Obim i dubina nastavnih sadržaja po razredima jasno je određena operativnim ciljevima i aktivnostima.

Tema: Ja u saobraćaju

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da uoči saobraćajnice u okolini škole - razvija sposobnost pravilnoga i sigurnoga kretanja na putu od kuće do škole (samostalno, grupno, uz odraslu osobu, na trotoaru i van njega, preko kolovoza) - zna što je i umije da koristi pješački prelaz i pravila kretanja pješaka i vozača na njemu - zna što je i umije da koristi semafor i znake na njemu (za pješake i za vozače) - razumije pravila kretanja pješaka i vozača na raskrscima poštujući semafor - umije da razlikuje više načina slanja poruka. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - šetaju i posmatraju okolinu škole (saobraćajnice, trotoare) - igraju igre i simulacije sa sadržajem iz saobraćaja - vježbaju bezbjedno prelaženje na pješačkome prelazu sa semaforom i bez njega - razgovaraju i gledaju filmove i fotografije o mogućim situacijama na ulici i u saobraćaju - crtežom predstavljaju moguće situacije u saobraćaju važne za pješake - simuliraju telefonski razgovor i druge načine komunikacije u slučaju potrebe - demonstriraju postupke u slučaju nezgoda i opasnosti. 	<p>Saobraćaj, semafor, trotoar, kolovoz, pješački prelaz.</p>	<p>Matematika: skupovi (upoređivanje i razvrstavanje)</p> <p>Likovna kultura: crtanje (raskrsnice i učesnika u saobraćaju)</p> <p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: čitanje prigodnih tekstova</p>

5. Didaktičke preporuke:

Sadržaje o saobraćaju početi razgovorom i igrama u razredu, a kasnije aktivno učestvovati u saobraćaju u okolini škole.

II razred

Tema: Oko mene

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da uoči da je svake godine stariji/starija, da se vremenom mijenja, raste i sl. - zna da vrijeme teče i nosi promjene - dalje razvija prihvatanje razlike između sebe i drugih - umije da predloži kako se može doprinijeti očuvanju i uređenju prirodne sredine. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prave vremensku traku i predstavljaju sebe za svaku godinu života - mjere svoju visinu i razgovaraju o tome da se vremenom rastu, mijenjaju se... - razgovaraju o razlikama i prihvataju ih - bilježe promjene koje primjećuju kod sebe i razgovaraju o tome - upoređuju promjene kod sebe i kod vršnjaka i usmjeravaju se ka prihvatanju razlika - bilježe promjene kod svojih roditelja, braće, sestara, baba, dedova, kod drugih u okruženju, školi; opisuju ih i 	<p>Očuvanje životne sredine.</p>	<p>Matematika: skupovi</p>

	razgovaraju o tome - posmatraju odvojeno odlaganje otpadaka ili smeća - pošećuju gradilište, kamenolom ili deponiju.		
--	--	--	--

5. Didaktičke preporuke:

Dio nastave može se izvoditi korišćenjem albuma i drugoga ličnog materijala učenika/učenica. Cilj je proširivanje saznanja stečenih u prvome razredu, vezanih za temu Moja okolina.

Tema: Drugi i ja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none"> - proširuje saznanja o razlikama između sebe i drugih (vršnjaka i ostalih) - umije da uočava promjene kod sebe i sebi bliskih iz okruženja - zna da primijeni osnovna pravila lijepoga ponašanja (<i>hvala, izvini, izvoli, molim</i>) - umije da uoči i razumije značaj uvažavanja potreba i interesa drugih - razumije važnost poštovanja i primjene pravila - zna za ravnopravnost bez obzira na uzrast i pol. 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o razlikama među ljudima i utvrđuju da su ljudi različitoga roda, da postoje zdravi i bolesni - razgovaraju o jednakim pravima bez obrisa na različitosti među ljudima - razgovaraju o promjenama kod sebe (mliječni zubi...) i kod drugih (u porodici ili školi) - odigravaju situacije u kojima će primijeniti pravila lijepoga ponašanja (u kući, na ulici, u školi) - razgovaraju o potrebama i interesima drugih iz bliskoga okruženja, važnosti tolerancije, prihvatanja, razumijevanja drugih, različitih od njih samih - razgovaraju o prijateljstvu i mogućim konfliktnim situacijama i o tome kako se mogu riješiti - razgovaraju o jednakim pravima oba roda, pravima djeteta. 	Međusobni odnosi u kolektivu; sloboda izbora i jednakost među rodovima.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: govorne vježbe; igre uloga

5. Didaktičke preporuke

U razgovoru treba voditi računa da se razvija odnos tolerancije prema drugačijem, u skladu s opšteprihvaćenim normama ponašanja.

Osnovno je da se stvara klima uključivanja drugačijih, a ne isključivanja i izolacije. U tome smislu treba voditi računa da se u duhu tolerancije ne promoviraju isključivosti. Prilikom obrade sadržaja mogu se upotrijebiti UNICEF-ove knjižice i Bukvar dječijih prava.

Tema: U mojoj školi

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none"> - razvija osjećanje pripadnosti „svojoj školi“ - proširuje saznanja o prostorijama u školi i njihovoj namjeni - umije da uoči različita zanimanja zapošljenih u školi - razvija sposobnost pravilnoga korišćenja i čuvanja školske imovine 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - učestvuju u kolektivnim aktivnostima škole (priredbi, čišćenje dvorišta) - pošećuju biblioteku i upoznaju njen značaj (kao izvor informacija) - učestvuju na raznim konkursima na nivou razreda ili škole - razgovaraju s nekim 	Škola; život u školi. Sigurnost i ponašanje učesnika u saobraćaju.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: grupno i individualno pisanje tekstova za školski list

kroz upoznavanje kućnoga reda škole - umije da prepoznaje važne saobraćajne znakove na putu od kuće do škole.	radnicima u školi (npr. pedagog/pedagogica, bibliotekar/bibliotekarka...) - razgovaraju o kućnome redu škole, svojim pravima i obavezama u okviru nje - crtaju saobraćajne znakove koji su važni za pješaka i biciklistu.		
--	--	--	--

5. Didaktičke preporuke

Đeca treba da prave razrednu biblioteku i da klasifikuju knjige prema vrsti.

Tema: Proslavljamo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: - zna naziv države u kojoj živi - umije da razlikuje državne i vjerske praznike - umije da uočava značaj državnih praznika i njihova proslavljanja.	Učenici/učenice: - razgovaraju o nazivu države u kojoj žive - razgovaraju o načinima obilježavanja praznika - razgovaraju o značaju vjerskih i državnih praznika - razgovaraju o važnim elementima koji prate proslavu najvećih državnih praznika - osmišljavaju proslavu izabranoga državnog praznika - razgovaraju o načinima iskazivanja poštovanja prema „rođendanu države“ i drugim državnim praznicima.	Državni i vjerski praznici.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: govorne vježbe

5. Didaktičke preporuke

Razgovarati o praznicima u vrijeme samih praznika ili neposredno prije njih. Za razgovor upotrebljavamo video-zapise, filmove, fotografije. Sadržajno se upotrebljavaju didaktičke preporuke za I razred.

Tema: Nekada

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none"> - umije da uočava da je život ljudi u prošlosti bio drugačiji - zna da upotrebljava vremenske izraze: <i>dan, sedmica, mjesec, godina</i> (kao vremenski intervali) - umije da prepoznaje i vrednuje predmete koji su korišćeni u prošlosti - zna da su i državni simboli proistekli iz prošlosti njegovih/njenih predaka. 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - na osnovu slikovnog materijala, pripovijedanja svoga đeda i babe, i na osnovu informacija iz različitih medija razgovaraju o životu ljudi nekad i sad, o porodici, radu, hrani, igrama, učenju i oblačenju - razgovaraju o tome da se nekad nosila nošnja, posmatraju fotografije i razgovaraju o tome što zapažaju - slušaju priče iz lokalne prošlosti - razgovaraju o upotrebi predmeta iz prošlosti (nacionalni instrumenti) - slušaju priče iz prošlosti i razgovaraju o njima - crtaju vremenske trake tekućega mjeseca (zanimljivi, važni, neuobičajeni i smiješni događaji) - razgovaraju o državnom simbolu koji se nalazi u njihovoj učionici (grb) i na njemu uočavaju elemente tradicije. 	Život ljudi u prošlosti, stanovanje i poslovi kojima su se bavili.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: čitanje odabranih tekstova, gledanje filma (tematika iz lokalne sredine) Muzička kultura: slušanje muzike Likovna kultura: crtanje muzičkih instrumenata iz prošlosti

5. Didaktičke preporuke

U proučavanju života ljudi u prošlosti za vremensku dimenziju predlažemo XX vijek – vrijeme života njihovih bližih predaka. Kao slikovno gradivo treba upotrijebiti i umjetničke reprodukcije. Po mogućnosti treba iskoristiti sve objekte lične i društvene sredine iz bliskoga okruženja. S učenicima/učenicama se može napraviti dogovor o posjeti kakvoj staroj kući. Primjereno uzrastu učenika/učenica treba ukazati na različito shvatanje rodnih uloga i rodnih odnosa nekad i sad. Sadržaji iz ove teme mogu se obrađivati uporedo s temama Moja okolina, Moja škola, Moja porodica.

O životu u prošlosti govorimo u smislu drugačijega, a ne u smislu manje važnoga i zastarjeloga. Treba obratiti pažnju na brojnost članova porodice u prošlosti i podjelu poslova prema rodu. Napraviti paralelu sa savremenom porodicom. Vremenska traka događaja nastaje istovremeno s događajem, ali nije sama sebi svrha. Namjena joj je da omogući što kvalitetniju percepciju i doživljaj prošlosti. Pri crtanju vodimo računa o logičkom slijedu događaja (prije, poslije, uzrok – posljedica).

Tema: U porodici

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none"> - umije da razlikuje užu od šire porodice - zna da nabroji članove uže i šire porodice - zna da navede zanimanja roditelja - zna da nabroji svoje dužnosti u kući i dužnosti drugih članova porodice 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o članovima porodice s kojima žive i onima koje posećuju - razgovaraju o osećanjima koja postoje u odnosima među članovima porodice - razgovaraju o svojim obavezama i obavezama roditelja 	Porodica, zanimanja, zajednica.	Likovna kultura: crtanje (član porodice u nekoj od svakodnevnih aktivnosti)

<ul style="list-style-type: none"> - razvija pozitivan odnos prema obavezama svih članova porodice - razvija razumijevanje o međusobnoj povezanosti bića. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o poslovima koje obavljaju svi članovi porodice - razgovaraju o potrebi uzajamne pomoći i podrške među članovima porodice - razgovaraju o povezanosti bića - crtaju životinje i biljke u njihovim staništima. 		
---	--	--	--

5. Didaktičke preporuke:

Podstičemo ih da otkrivaju i uočavaju veze između članova uže i šire porodice, njihove odnose i povezanost. Ukazujemo na suštinski značaj ljubavi, razumijevanja, tolerancije, poštovanja, uzajamnoga pomaganja članova porodice.

Tema: Biti zdrav

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da uoči i razumije da se ljudi bolje ošećaju ako su redovno fizički aktivni - proširuje saznanja i vještine koje mu/joj omogućavaju da brine o vlastitome zdravlju - zna značaj raznovrsne ishrane - zna i primjenjuje važnost čuvanja zdravlja zuba. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kreću se u prirodi i rade fizičke vježbe - razgovaraju o važnosti održavanja lične higijene i higijene prostora u kojemu borave - razgovaraju o povredama i bolestima koje su preležali - razgovaraju o preventivnome ponašanju - razgovaraju o tome zašto je važno čuvati zdravlje zuba i ko im u tome pomaže - demonstriraju pravilnu tehniku higijene zuba. 	Značaj fizičke aktivnosti; briga za zdravlje i ishrana.	Fizičko vaspitanje: vježbe oblikovanja i razni oblici kretanja

5. Didaktičke preporuke

Podsticati decu da pripremaju pitanja u vezi sa zdravstvenim problemima svojih zuba i karakterističnim problemima svoje porodice.

Tema: Hajde da se čujemo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da uoči osobine materijala 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prikupljaju iz najbliže okoline i prirode materijale, donose od kuće ostale materijale, poput vune, papira, tekstila i sl. - izrađuju različite predmete koje mogu koristiti u učionici 		<p>Likovna kultura: crtački materijal i sredstva, slikarski materijal i sredstva, vajanje</p> <p>Fizičko vaspitanje</p>
<ul style="list-style-type: none"> - umije da prepozna agregatna stanja vode (led, snijeg, voda kao tečnost) 	<ul style="list-style-type: none"> - igraju igre snijegom i ledom - posmatraju zamrzavanje vode i otopljanje leda i snijega 	Led, snijeg, voda kao tečnost.	

- Umije da poveže različite materijale i postupke obrade	- oblikuju različite materijale (papirna kapa, brod, avion, ukrasi od papira, tekstila i dr., nakit i sl.) - razgovaraju o procesu izrade i alatu koji se pritom koristi.	Osobine materijala izrađenoga predmeta.	
--	--	---	--

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: - zna stanje ravnoteže - umije da zaključi da se tijela u kretanju mogu zaustaviti	Učenici/učenice: - izvode različite oblike kretanja i mirovanja sopstvenim tijelom i manipulišu različitim predmetima - održavaju ravnotežu sopstvenoga tijela u različitim uslovima: na niskoj gredi, švedskoj klupi, raznim objektima u prirodi i sl. - izvode vježbe dovođenja vage u ravnotežni položaj	Ravnoteža.	Likovna kultura: vajarstvo, prostorno oblikovanje Fizičko vaspitanje: oblici kretanja i mirovanja; vježbe na gredi.
- zna različite načine prenosa informacija - zna i razmije značaj savremene tehnologije u komunikaciji među ljudima. - umije da sačuva i upotrijebi podatke pomoću jednostavne tehnologije - zna značaj prevoznih sredstava za prenos informacija	- razgovaraju o različitim načinima slanja informacija - upotrebljavaju odgovarajuću kompjutersku opremu, mobilne telefone... - razgovaraju o saobraćajnim sredstvima značajnim za prenos informacija - pošećuju kabinet s računarskom opremom.	Čuvanje i upotreba podataka i informacija.	Upotreba računara u nastavi Crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika književnosti i Likovne kulture.

5. Didaktičke preporuke:

Osobine materijala učenici/učenice određuju u procesu rada.

Đe je to izvodljivo, stanja vode treba upoznavati kad pada snijeg. Đe nema snijega, učenici/učenice zamrzavaju vodu i tope led. Prilikom obrade sadržaja o vremenskim pojavama učenici/učenice treba da povezuju vremenske pojave i promjene u prirodi zavisno od godišnjega doba.

Poznaje i shvata jednostavnu tehnologiju koja mu/joj omogućava da sačuva i upotrijebi odabrane podatke i komunikaciju među ljudima.

III razred

Tema: Zajedno

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: - umije da uoči i razumije nužnost saradnje i tolerancije u odjeljenjskom kolektivu i šire - umije da saraduje, saošćeća s drugima, pokazuje humanost i	Učenici/učenice: - razgovaraju o primjerima važnosti saradnje, uvažavanja i poštovanja drugih - razgovaraju o primjeru zajednica, grupa ljudi ili dece koje moraju	Život u odjeljenjskom kolektivu, saradnja i tolerancija.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: govorne vježbe na temu solidarnost, tolerancija, prijateljstvo

razumijevanje za druge	<p>funkcionisati na temeljima saradnje, tolerancije i drugarstva (odjeljenje, razred, porodica, komšiluk...)</p> <ul style="list-style-type: none"> - govore o vlastitim iskustvima ukazivanja pomoći drugim ljudima i obratno - učestvuju u humanitarnim akcijama koje sprovodi škola - sami/same smišljaju humanitarnu akciju - navode primjere drugarstva iz škole i van nje - razgovaraju o humanitarnim akcijama koje su im poznate i saznaju o najznačajnijim humanitarnim organizacijama (Crveni krst i sl.) 		Likovna kultura: slikanje ili crtanje (tema solidarnost, pomoć prijatelju ili drugu)
<ul style="list-style-type: none"> - zna da svaki čovjek živi u određenoj zajednici i da niko ne može živjeti sam - umije da razlikuje neke tipove zajednica: porodica, odjeljenjski kolektiv, razred, stanari zgrade... - razvija ošućaj solidarnosti - zna da zajednica ljudi opstaje ako postoji solidarnost, tolerancija, međusobno poštovanje i sl. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o mogućnostima pomaganja ljudima kojima je pomoć neophodna - razgovaraju o potrebama ljudi s kojima žive - organizuju pomoć ljudima kojima je potrebna - prepoznaju solidarnost na primjerima. 	Saradnja među ljudima.	

5. Didaktičke preporuke

Kad govorimo o odnosima u bilo kojoj zajednici, znanja treba zasnivati na očiglednim primjerima pomoći, saradnje, tolerancije i razumijevanja.

Tema: Moja škola

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna ime naselja ili dijela grada u kome se nalazi njegova/njena škola - zna ulicu u kojoj je škola - umije da objasni put od svoje kuće do škole 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapisuju ime naselja ili dijela grada u kome se nalazi škola - zapisuju adresu u kojoj je škola - razgovaraju o značajnim objektima u okolini škole - crtaju put od kuće do škole i označavaju položaj bitnih objekata 	Moja škola u mome mjestu.	Crnogorski – srpski, bosanski i hrvatski jezik i književnost: pravopis
<ul style="list-style-type: none"> - umije da zaključi da se život u školi odvija po određenom rasporedu koji je nužno poštovati - razvija ošućaj za poštovanje osnovnih 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o neophodnosti poštovanja školskih pravila - posmatraju dijafilm „Pričala mi je školska klupa“ 	Život i rad u školi.	Crnogorski – srpski, bosanski i hrvatski jezik i književnost: govorna i pismena vježba na odgovarajuću temu

školskih pravila (uredno pohađanje nastave – dolazak na nastavu na vrijeme, ponašanje u školi i van nje...)	- pišu sastav na temu „Pričala mi je školska tabla, klupa...“		
- zna da je dužan/dužna i umije da čuva školsku imovinu	- razgovaraju o tome kome će se obratiti za pomoć u školi.		
- zna da u školi može potražiti pomoć učitelja, psihologa ili pedagoga, logopeda, bibliotekara, školskoga stomatologa i sl.			

5. Didaktičke preporuke

Nastavni sadržaj Moja škola u mome mjestu služi postizanju što bolje orijentacije učenika/učenica radi njegove/njene lične bezbjednosti. Korisno je izvoditi razne situacijske igre, koje će nekome pomoći da pronađe školu, prostorni okvir ili dio grada u kome učenik/učenica živi.

Sadržaj – Život i rad u školi – čuvanje školske imovine raditi kao osnovu za tehniku u IV razredu. Možemo tražiti od učenika/učenica prijedloge za materijale od kojih bi pravili kvalitetniji namještaj u učionici.

Tema: Praznici

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna praznike u svom mjestu i način njihova proslavljanja - umije da razlikuje državne, vjerske, međunarodne praznike i praznike lokalnoga karaktera - zna da imenuje važnije državne praznike (Dan nezavisnosti, Dan državnosti...) - zna da navede državne simbole i objasni što oni predstavljaju 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o praznicima uoči ili u toku praznika - razgovaraju o razlozima proslave (samo na nivou informacije) - razgovaraju o aktivnostima ljudi vezanim za proslavu praznika - razgovaraju o tome zašto je važno biti upoznat s državnim praznicima - razgovaraju o značenju državne zastave, grba i himne - izrađuju tekstualne i likovne čestitke - učestvuju u manifestacijama koje prate praznike 	<p>Državni, vjerski, međunarodni praznici. Državni simboli (zastava, grb i himna).</p>	<p>Crnogorski – srpski, bosanski i hrvatski jezik i književnost: pisanje čestitki</p> <p>Muzička kultura: tonovi, tekst, melodija, narodna muzika, himna</p> <p>Likovno vaspitanje: miješanje boja, osvjetljavanje i zatamnjanje, otiskivanje i štampanje (izrada čestitki)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - zna razne svečanosti koje se organizuju u mjestu (maskenbali, karnevali, dani kulture...). 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o svečanostima uoči ili u toku održavanja - pripremaju se za učestvovanje u svečanostima (izrada maski). 	<p>Svečanosti u mjestu.</p>	

5. Didaktičke preporuke

Kad je riječ o vjerskim praznicima, tokom razgovora treba poštovati privatnost učenika/učenica i izražavati uvažavanja prema porodičnim vrijednostima vezanim za svetkovanje vjerskih praznika. Sadržaje o državnim praznicima treba iskoristiti za usvajanje i prihvatanje državnih simbola i načina njihova poštovanja.

O razlozima praznovanja praznika ne treba detaljisati i ulaziti u dublja istorijska, sociološka ili religiozna objašnjenja.

Tema: U prošlosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da razlikuje i vrednuje predmete koji su pripadali njegovim/njenim precima (stare vrijednosti, nakit, garderoba...) - zna o načinu života, oblačenju, zabavi njihovih baba i dedova 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - posmatraju i razgovaraju o raznim predmetima koje su koristili njihovi preci - prikupljaju podatke (roditelji, babe, dedovi) o životu u prošlosti - razgovaraju o podjeli poslova prema rodu u prošlosti - razgovaraju o brojnosti članova porodice u prošlosti - slušaju muziku iz doba svojih predaka - crtaju muzičke instrumente iz doba predaka - igraju omiljene igre svojih predaka - posmatraju fotografije narodne nošnje i razgovaraju o njezinu izgledu, značenju i sl., npr. izradi, prilikama u kojima se nosi, njenim vrijednostima 	Naslijeđe; što su nam preci ostavili.	<p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: referisanje</p> <p>Muzička kultura: crtanje instrumenata iz prošlosti</p> <p>Fizička kultura: narodna kola</p>
<ul style="list-style-type: none"> - zna kako je škola izgledala u prošlosti - umije da uoči razlike u izgledu škole nekad i sad 	<ul style="list-style-type: none"> - na osnovu slikovnoga materijala i tekstova razgovaraju o izgledu škole u prošlosti - crtaju svoju predstavu izgleda škole u prošlosti 	Moja škola u prošlosti.	Likovna kultura: prostorno oblikovanje (izgled moje škole nekad i sad – crtanje)
<ul style="list-style-type: none"> - umije da uoči promjene u izgledu mjesta - zna neke važne ličnosti iz prošlosti koje su na bilo koji način vezane za mjesto. 	<ul style="list-style-type: none"> - sakupljaju podatke iz raznih izvora informacija o životu u prošlosti svoga mjesta - razgovaraju o objektima iz prošlosti svoga mjesta - čitaju narodne priče i upoznaju običaje svoga mjesta - razgovaraju sa značajnom kulturnom ličnošću svoga mjesta - sakupljaju stare razglednice i fotografije svoga mjesta - obilaze kulturno-istorijske znamenitosti svoga mjesta - pošećuju muzej ili zbirku eksponata. 	Moje mjesto u prošlosti.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: čitanje priča i pjesama vezanih za važne ličnosti iz njihova mjesta iz bliže prošlosti

5. Didaktičke preporuke

Đeca treba da prave razredne zbirke predmeta iz prošlosti i panoje s fotografijama svoje škole i mjesta u prošlosti.

Tema: Živi svijet moga mjesta

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna zemljište svoga mjesta - umije da razlikuje ravno od neravnoga zemljišta - umije da zaključi da 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - posmatraju zemljište u svome mjestu i razgovaraju o njemu - posmatraju različite oblike obradivoga i 	Zemljište – ravno i neravno, obradivo i neobradivo.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: čitanje prigodnih tekstova i vođenje razgovora o gledanom filmu

Tema: Moje mjesto

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none"> - zna da imenuje zanimanja karakteristična za važne zgrade u mjestu (škola, Dom zdravlja, prodavnica...) - umije da razlikuje zanimanje od hobija 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - pošećuju prodavnicu i razgovaraju sa zapošljenima - razgovaraju o omiljenom ili neobičnom hobiju 	Život i rad u mjestu; zanimanja i hobiji.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: čitanje i pisanje sastava o životu i radu ljudi u mjestu – zanimanja i hobi, pisanje pismenih vježbi u vezi sa zanimanjima
<ul style="list-style-type: none"> - zna da uoči da u mjestu postoje zgrade koje su važne za život svih stanovnika (ne upotrebljavati pojam ustanove) - zna osnovnu namjenu važnih zgrada 	<ul style="list-style-type: none"> - pošećuju važne zgrade u mjestu - razgovaraju o posmatranim zgradama u mjestu - razgovaraju o njihovoj važnosti za život i rad stanovnika - pozivaju u goste zapošljene u tim objektima 	Važne zgrade u mjestu.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: vođenje intervjua
<ul style="list-style-type: none"> - zna razvoj svoga mjesta - umije da objasni po kome ili po čemu je mjesto dobilo ime - umije da razlikuje naselje u mjestu u kome žive - zna nazive ostalih naselja u mjestu - zna da postoje mala i velika naselja. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o nazivu svoga mjesta - sakupljaju razglednice ili fotografije s motivima svojega mjesta - izrađuju pano „Moje mjesto nekad i sad“ - razgovaraju o naseljima u svome mjestu - razgovaraju o razlikama između sela i grada - razgovaraju o tome po čemu je njihovo mjesto poznato i značajno u odnosu na druga mjesta u Crnoj Gori. 	Naselja – mala i velika.	

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none"> - zna kako se odvija saobraćaj u njegovu/njezinu mjestu - umije da objasni pravilno ponašanje u sredstvima javnoga saobraćaja - zna da imenuje karakteristična zanimanja u saobraćaju - umije da objasni kako se reguliše saobraćaj 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - pozivaju u goste saobraćajne radnike - razgovaraju o pravilnom ponašanju u sredstvima javnoga saobraćaja 	Saobraćaj u mjestu.	Likovna kultura: crtanje (raskrsnice) Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: vođenje intervjua
<ul style="list-style-type: none"> - zna da Sunce izlazi na istoku, a zalazi na zapadu - zna da imenuje karakteristične objekte na istoku i zapadu u odnosu na školu - zna da odredi istok i zapad u odnosu na svoju kuću/stan - zna da odredi položaj svoje kuće u mjestu. 	<ul style="list-style-type: none"> - posmatraju i razgovaraju o „mjestu“ izlaska i zalaska Sunca - razgovaraju o ustaljenoj putanji Sunca - izrađuju skice škole ili kuće s bliskom okolinom - modeluju reljef bliske okoline i određuju položaj škole ili svoje kuće (odjeljenjska izrada reljefa i pojedinačno unošenje svoje kuće/zgrade). 	Orijentacija u prostoru.	Likovna kultura: oblikovanje, modelovanje

5. Didaktičke preporuke

Prilikom usvajanja sadržaja o važnim zgradama ne treba koristiti termin *ustanova*. Pod pojmom *važne zgrade* podrazumijevaju se škole, bolnice, ambulante, domovi zdravlja, vatrogasni domovi, policija, vojni garnizon, muzeji, galerije, biblioteke, vjerski objekti... Naravno, u realizaciji se pominju samo objekti koji postoje u okruženju učenika/učenica. Preporučljivo je praviti korelaciju s temom Bilo je nekad. Takođe, prilikom upoznavanja važnih zgrada treba izdvojiti karakteristična zanimanja ljudi u njima. Učenici/učenice treba da pomenute zgrade razlikuju od stambenih zgrada, koje su takođe važne po svojoj funkciji.

U realizaciji sadržaja o orijentaciji, učenici/učenice treba da vide dio mjesta (objekat prirodne ili društvene sredine) đe Sunce izlazi i zalazi, u odnosu na svoju školu i kuću/zgradu.

Tema: Kad sam zdrav...

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna najčešće dječije bolesti - zna što je prevencija, liječenje, njega bolesnika i koji su neophodni uslovi za ozdravljenje - zna da neke bolesti prouzrokuju veoma sitna bića (mikrobi) - zna značaj vakcinacije - razvija razumijevanje o čuvanju zdravlja - zna da se zemljište mora čuvati od zagađivanja - razvija ekološku svijest - zna da se vode mogu zagađivati - umije da zaključi da se za piće koristi prečišćena voda - zna značaj vode za živa bića - umije da zaključi da treba štedeti vodu. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o bolestima koje su česte - razgovaraju o očuvanju zdravlja - posmatraju sitna bića mikroskopom - razgovaraju o važnosti higijene kao preventivnoga djelovanja na bolest - pošećuju zdravstvenu ustanovu - izrađuju razredni pano na temu Zdravlje - pošećuju mjesta đe se zagađuje zemljište - čitaju tekstove o primjerima zagađivanja zemljišta - čitaju tekstove i gledaju filmove o načinima očuvanja zemljišta - vrše jednostavno prečišćavanje vode (taloženje, cijeđenje, prokuvavanje) - razgovaraju o značaju vode za živa bića - prate aktivnosti sa zasađenom biljkom (voda je uslov za život), voda u održavanju higijene, voda u ishrani... 	<p>Najčešće bolesti, preventiva i liječenje.</p> <p>Uticaj zemljišta i vode na zdravlje ljudi.</p>	<p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost:</p> <p>govorne vježbe na temu zdravlja</p>

5. Didaktičke preporuke

Prije posete zdravstvenoj ustanovi đeca treba da uz pomoć nastavnika/nastavnice sastave pitanja za intervju. Sadržajima Štednja i zaštita vode i zemljišta treba posebno razvijati ekološku svijest učenika/učenice.

Tema: Što mogu da uradim

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da je vazduh svuđe oko nas - umije da zaključi da vazduh može biti zagađen i da je takav štetan po zdravlje. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izvode probe s vazduhom (naduvavanje balona, pokretanje papirne vjetrenjače, pokretanje papirnih brodića u vodenoj posudi duvanjem...) - posmatraju fabričke dimnjake i dimnjake kuće i izduvni gasova automobila. 		<p>Matematika: mjerenje</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none"> - umije da upotrijebi različite materijale za izradu određenih predmeta - umije da povezuje materijal i odgovarajuće oruđe - zna značaj reciklaže 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o materijalima i oruđu koje će koristiti pri njihovoj obradi - izrađuju sitne ukrasne predmete i poklone, modele vjetrenjače... - sastavljaju materijale lijepljenjem, šivenjem... - oblikuju, režu i spajaju materijale - čitaju tekstove o reciklaži 	Veza između materijala, oruđa i načina obrade. Reciklaža.	Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: čitanje odabranih tekstova (o reciklaži i sl.) Likovna kultura: modelovanje
<ul style="list-style-type: none"> - zna promjenu kretanja u odnosu na spoljne uticaje 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o promjeni kretanja u odnosu na spoljne uticaje 	Spoljni uticaji na kretanje.	Fizičko vaspitanje: bacanje i hvatanje lopte; manipulacija raznim predmetima
<ul style="list-style-type: none"> - zna načine mjerenja vremena - zna da planira dnevne aktivnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> - mjere vrijeme upotrebom časovnika (pješčanih, mehaničkih i digitalnih) - razgovaraju o trajanju aktivnosti - navode podjelu dana na sate, a sata na minute - vremenski određuju svoje aktivnosti - izrađuju lični raspored dnevnih aktivnosti. 	Mjerenje.	Matematika: mjerenje

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica treba da: <ul style="list-style-type: none"> - zna različite vrste prenosa informacija - umije da koristi neke vrste prenosa informacija - zna da čuva podatke iz raznih medija - umije tabelarno da prikaže prikupljene podatke. 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o različitim načinima prenosa informacija nekad i sad (dimni signali, svjetlost, slike, govor, telefon, računar...) - traže i prikupljaju informacije iz dnevnih i drugih časopisa - razgovaraju o korišćenju biblioteke i interneta - razgovaraju o načinima čuvanja dobijenih informacija. 	Sredstva za prijem i slanje informacija; čuvanje podataka; grafičko prikazivanje podataka i upotreba računara.	Muzička kultura: tekst, melodija

5. Didaktičke preporuke

Posmatraju i bilježe događaje u prirodi u svome mjestu i objavljuju ih u školskome i lokalnome listu ili na radiju. Te djelatnosti izvode se uza sve druge sadržaje gdje postoji opravdana potreba. Ne treba insistirati na obaveznoj svakodnevnoj primjeni kao da su te aktivnosti same sebi svrha. Računar mogu koristiti učenici/učenice koji/koje imaju uslove za to.

5. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Učeničke predstave i iskustva koje se oblikuju u školi i van nje moraju biti osnova za planiranje nastave koja će te predstave razviti u pravcu naučnih pojmova.

Nastavu treba organizovati tako da učenici/učenice razvijaju svoje predstave i otkriju nova saznanja **uz konkretne aktivnosti** u njima bliskome kontekstu.

Nastavnik/nastavnica prevashodno treba da nauči učenika/učenicu da samostalno uči, istražuje, zaključuje, izvještava, a ne da samo prima gotove informacije.

U prvome razredu aktivnosti su vođene. Nastavnik/nastavnica može da izvodi nastavu postavljanjem pitanja, čime će se učenici/učenicice osposobljavati za samostalno postavljanje pitanja i traženje odgovarajućih informacija ogleđom, istraživanjem ili u literaturi.

Organizaciju oblika nastavnoga rada treba prilagoditi uzrastu učenika/učenicice, od frontalne nastave do individualnoga rada, rada u paru i grupnoga rada, đe dolazi do izražaja njihova socijalizacija. Kod obrađivanih sadržaja akcenat je na istraživanju.

Na kraju trećega razreda učenici/učenicice bi trebalo da budu osposobljeni/osposobljene da organizuju i izvode istraživanja. Rezultat može biti zbirka fotografija ili histogram urađenih mjerenja, spisak novih pitanja koja su nastala iz neke aktivnosti, crtež na osnovu posmatranja itd.

Nastavnik/nastavnica treba da uvažava individualne razlike i aktivnosti u radu mora prilagoditi mogućnostima pojedinog/pojedine učenika/učenicice. Nastavne sadržaje iz prirode, đegod je moguće, treba upoznati neposredno: šumu učenici/učenicice treba da upoznaju u šumi, bića neposredno u prirodi, kako radi pošta – u pošti.

Nastavnik/nastavnica treba da iskoristi aktuelne događaje i situacije u razredu i uključi ih u nastavu. Nastavnik/nastavnica mora znati osnovni, vodeći sadržaj i cilj nastave.

Učionica treba da podseća na prirodno okruženje, da postane prijatan i zanimljiv prostor, opremljen zbirkama, priborom, priručnom bibliotekom, istraživačkim centrom i produktima izvještaja.

U prvome ciklusu uloga nastavnika/nastavnice posebno je važna. Od njega/nje se zahtijeva brižljivo planiranje. On/ona organizuje, vodi aktivnosti, podstiče, animira, koordinira, prati i ocjenjuje. Nastavnik/nastavnica pomaže učenicima/učenicama i podstiče ih.

Ciljevi nastave nabrojani su u nizu i razvrstani po sadržajima. Ostvarujemo ih kroz aktivnosti učenika/učenicica. Aktivnosti mogu istovremeno ostvarivati više ciljeva, a isto tako možemo jedan cilj ostvarivati preko više različitih aktivnosti. Veze su naznačene u didaktičkim preporukama i korelaciji među predmetima.

Primjeri aktivnosti jesu prijedlozi i nastavnik/nastavnica može upotrijebiti i druge načine za ostvarivanje ciljeva.

6. KORELACIJA MEĐU PREDMETIMA

Korelacija među predmetima data je u tabelama pod tačkom 4.

7. STANDARDI ZNANJA NA KRAJU CIKLUSA

TEMA	STANDARDI ZNANJA
KO SMO I ŠTO RADIMO	Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> • umije da se predstavi i kaže adresu • zna da su ljudi različiti • zna zanimanje svojih roditelja • uočava da pri proizvodnji nastaju otpaci i da neki od njih zagađuju okolinu.
DRUGI I JA	Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> • primjenjuje osnovna pravila ponašanja u školi • zna svoja prava i obaveze u školi • zna da je potrebno poštovati i uvažavati druge.
MOJA ŠKOLA	Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> • umije da kaže pravilan naziv svoje škole i mjesta u kome se nalazi • zna da treba da čuva školsku imovinu • zna namjenu školskih prostorija.
SLAVIMO	Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> • umije da nabroji neke praznike koje slavi u porodici • prepoznaje kako se slave neki praznici • prepoznaje i razlikuje državne, vjerske, međunarodne praznike i praznike lokalnoga karaktera.
	Učenik/učenica:

BILO JE NEKAD	<ul style="list-style-type: none"> zna da je život ljudi u prošlosti bio drugačiji prepoznaje predmete koji su se koristili u prošlosti prepoznaje neke objekte koji su nastali u prošlosti.
MOJE MJESTO	<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> razlikuje oblike zemljišta (ravno od neravnoga, obradivo od neobradivoga) imenuje vode u svome mjestu shvata da voda u prirodi može da se zagadi umije da poveže biće sa staništem zna značaj raznovrsne ishrane razlikuje voće, povrće i žitarice iz svoga okruženja razlikuje listopadno i zimzeleno drveće karakteristično za svoju okolinu razlikuje domaće i divlje životinje i kućne ljubimce zna da se priroda mijenja u skladu s godišnjim dobima zna kako čovjek mijenja prirodnu sredinu umije da se pravilno ponaša na putu od kuće do škole imenuje saobraćajna sredstva koja se koriste u mjestu zna da je nepravilno ponašanje u saobraćaju opasno po život.

TEMA	STANDARDI ZNANJA
ZDRAVLJE I JA	<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> zna značaj higijene (lične i prostorne), kao preduslov za očuvanje zdravlja umije da se zaštiti od bolesti.
ŠTO MOGU DA URADIM	<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> umije da razvrsta tijela ili materije na osnovu zadatoga kriterijuma zna da od leda i snijega može dobiti vodu zna da voda može biti zagađena iako se to ne vidi zna da se vazduh može zagađiti umije da upotrijebi časovnik umije da mjeri dužine i to znanje koristi pri obradi materijala shvata da Sunce, vazduh i voda utiču na promjenu neke materije može da izrađuje i primjenjuje tabele umije da unosi podatke u tabele primjenjuje neka sredstva za prenos i čuvanje informacija.

8. NAČINI PROVJERAVANJA ZNANJA I OCJENJIVANJA UČENIKA/UČENICA

Praćenje i ocjenjivanje postignuća dece za predmetni program Priroda i društvo u prvome i drugome razredu je opisno, a u trećem je opisno i bročano (na kraju godine). Nastava treba biti organizovana tako da učenici/učenice planirane aktivnosti izvode sami/same. Smisao takvoga učenja nije samo u pamćenju činjenica, već u razvijanju sposobnosti i spretnosti.

Pri praćenju i ocjenjivanju nastavnik/nastavnica treba da vodi računa kako učenici/učenice:

- razumiju i koriste uputstva (individualni rad i rad u grupama)
- sarađuju pri raznim oblicima rada (rad prati kao posmatrač, samostalno radi, snalazi se u raznim situacijama, zadatak uradi površno ili detaljno, brani svoj način rada)
- uvažavaju mišljenja drugih pojedinaca i grupa (ne uskače u riječ, izražava svoje nedoumice, dozvoljava drugima drugačiji način mišljenja, razmišljanja, mijenja svoje mišljenje na osnovu argumenata i kritički razmišlja o materiji koja se obrađuje)
- razgovaraju i pišu (kratko, jasno, zanimljivo, suštinski, komplikovano, bez prave ideje...)
- upotrebljavaju različite izvore, literaturu, pomoćna sredstva, tabele (traži sam/sama, uz nastavnikov/nastavničin ili roditeljev podsticaj).

Pri praćenju i ocjenjivanju nikako ne smijemo zanemariti djetetovu radoznalost, originalnost i snalažljivost. Nastavnik/nastavnica treba da bira metode koji će učenicima/učenicama najviše odgovarati i najviše ih podsticati.

9. RESURSI ZA REALIZACIJU

9.1. Materijalni uslovi

Za izvođenje nastave Prirode i društva potrebno je obezbijediti kabinete s odgovarajućom opremom (konstruktorske zbirke, plastične posude, materijale za oblikovanje i rezanje, oruđe za rad, priručnu apoteku...), kompjuterizovanu učionicu, audio-vizuelna nastavna pomagala (grafoskop, episkop, dijaprojektor, kasetofon, televizor, video-rikorder, magnetofon...), kao i radne mantile za učenike/učenice i nastavnika/nastavnicu.

9.2. Okvirni spisak literature i drugih izvora

Predloženi spisak literature:

1. Kosanović, S. i Novković, Lj.: *Nastava prirode i društva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1998.
2. Lekić, Đ.: *Metodika nastave poznavanja prirode i društva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1974.
3. Lekić, Đ.: *Metodika razredne nastave*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1988.
4. Mandić, P.: *Inovacije u nastavi i njihov pedagoški smisao*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo, 1980.
5. Vrečić, D., Lazarević, Z. i Knežević, Lj.: *Metodika nastave prirode i društva, poznavanja prirode i poznavanja društva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1989.
6. Vrečić, D., Janković, R. i Marjanović, D.: *Nastava poznavanja prirode i društva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984.
7. Zdanski, I.: *Nastava u prirodi*, VESTA FAS D.O.O., Beograd, 1998.
8. Žderić, M., Stojanović, S. i Grdinić, B.: *Metodika nastave poznavanja prirode*, Zmaj, Novi Sad, 1998.
9. Walsh, K. B.: *Kreiranje vaspitno-obrazovnoga procesa u kojem dijete ima centralnu ulogu*, Pedagoški centar Crne Gore, Podgorica, 2001.

Drugi izvori:

U realizaciji nastavnih sadržaja potrebno je koristiti sve raspoložive objekte prirodne i društvene sredine, zavisno od okruženja u kojem se škola nalazi.

10. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVIKA/NASTAVNICA I STRUČNIH SARADNIKA/SARADNICA

Za izvođenje nastavnoga plana i programa iz prirode i društva uz učitelja/učiteljicu, nastavnika/nastavnicu razredne nastave, profesora/profesoricu razredne nastave i diplomiranoga/diplomiranu učitelja/učiteljicu (240 ECTS), po pravilu, nastavu u prvome razredu osnovne škole izvodi i vaspitač/vaspitačica.

Nacionalni savjet za obrazovanje na 23. sednici, održanoj 9. jula 2013. godine, utvrdio je izmjene predmetnoga programa PRIRODA I DRUŠTVO za I, II i III razred osnovne škole.